

ПОСТФОЛЬКЛОР

«Листи щастя» ХХІ століття

Ірина КОВАЛЬ-ФУЧИЛО

Кандидат філологічних наук,
молодший науковий співробітник відділу фольклористики
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
імені М. Т. Рильського НАН України
01001 м. Київ, вул. М. Грушевського, 4
e-mail: koval-fuchylo@ukr.net

Матеріалом до написання статті стали 30 «листів щастя» й понад 10 таких же СМС, які тематично можна поділити на кілька типів: листи звичайні, листи з візуальним рядом, листи в картинках, відеофільми. Найбільше листів із візуальним рядом, СМС-повідомлення теж бувають із картинками. Найбільш повна структура листа включає такі складові частини: назва; текст повідомлення; попередження, що лист треба відіслати. На думку дослідниці, ці твори мають риси фольклорного тексту, їм характерна анонімність і варіативність. Фольклорним є також спосіб їхнього побутування, хоча він набув деяких змін відповідно до сучасних умов електронного зв'язку. Серед різноманітних за жанром листів найбільше поширені: анекдот, поема, прислів'я, приказка, діалог, молитва, поема, вірш, міні-фільм. Характерними ознаками електронних листів є бажання подолати письмовий текст та їх інтернаціональний характер.

Ключові слова: «лист щастя», СМС-повідомлення, варіант, побутування, жанр, анонімність, варіативність.

У час шкільного дитинства мені одного разу доводилося десять чи п'ятнадцять разів переписувати так званій «Святий лист». Уже не пам'ятаю, про що був цей лист, здається, щось пов'язане з Богом, але чітко пам'ятаю, що його обов'язково треба було переписати й надіслати знайомим і друзям. Якщо цього не зробиш – відбудеться щось погане, а якщо зробити, то незабаром із тобою відбудеться щось гарне, було сказано в листі. Такі листи я одержувала двічі, але вдруге вже не переписувала.

Мій знайомий – співробітник Павло Леньо з Ужгорода (Закарпатська область) – надіслав мені два подібні листи. Перший, знайдений у поштової скриньці без конверта в Ужгороді десь у 1990 р., був надрукований на друкарській машинці. Згодом, приблизно у 1991 р., він одержав такий самий лист, написаний російською мовою вручну. Подаємо його в українському перекладі:

«Цей лист принесе вам щастя! Він розпочатий 1912 р., і за цей час він обійшов навколо світу 14 разів. Щастя прийде до вас, і не треба ніяких грошей – адже щастя не купиш. Відправте лист тому, хто потребує щастя, або вручить його родичам, друзям, знайомим. Із відповіддю не затримуйтесь, напишіть і відправте 10 екземплярів протягом тижня й чекайте. Якщо навіть ви не вірите в диво, то переконаєтесь, що щастя прийшло до вас. К. Дойль отримав лист і доручив секретареві розмножити його – він виграв 2 млн.; службовець Берг отримав листа і забув про нього – через кілька днів він утратив роботу; барон фон Віллінгольд отримав лист і розірвав його – він потрапив у катастрофу. Лист не рвіть у жодному разі, поставтеся до нього серйозно».

Другий лист П. Леньо отримав від однокласника з міста Рахова Закарпатської області у березні 1990 р. Подаємо його в українському перекладі:

«Гра» Світ і молодь».

Гра почалася 1975 року. У жодному разі не залишай її у себе.

Дівчинка (чи хлопчик), яка(ий) загубила(ив) гру, не здала два іспити в наступному році (хоча і знала).

Перепиши 4 рази і розішли за адресами, а це віддай у руки.

Коли всі ляжуть спати, випий склянку води і промов ім'я хлопчика чи дівчинки.

Через 5 днів він (вона) запропонує тобі дружбу.

Зверни увагу на 1 і 2 день.

Це не жарт.

Гра перевірена!»

Три роки тому я знову одержала кілька листів (але електронних), які обов'язково треба було надіслати кільком людям. Ці листи зацікавили мене, і я їх не видалила зі своєї скриньки. І ось уже нещодавно одержала СМС-повідомлення, яке теж треба було розіслати кільком друзям. Мене зацікавило це явище, тому я розпитувала знайомих, чи немає в кого ще таких листів. Майже всі молоді люди, з якими я спілкувалася і які користуються електронною поштою, одержували такі листи. Десь третина переслала мені їх, а інші заявили, що «це все неправда», – вони видаляли такі листи. Їх називають спамом.

Оскільки переписування листів обдаровує людину щастям, поширилася і назва для них – «листи щастя». Ми також будемо користуватися цим терміном.

Витоки «листів щастя» досить глибокі. Після прийняття християнства Україною з Візантії та Греції через Болгарію перейшли до нас твори релігійного мистецтва, церковні богослужбові книги, повчальна література. Поряд із Біблією мандрували й так звані апокрифічні Євангелія, де, крім канонічних текстів, було ще багато легенд, які доповнювали зміст Біблії. Це були розповіді про створення світу й людини, про життя царів Давида й Соломона, про земне життя Ісуса Христа, Богородиці й апостолів, про святі міста й інші чудесні місця, а також різні апокрифічні молитви й чудотворні ієрусалимські листи. Українські переписувачі Святого Письма охоче перекладали ці твори. Вони були дуже популярні й згодом переходили в усну народну традицію [2: 401].

Серед таких текстів найпоширенішими були легенди й перекази про святі місця Єрусалима. До них належить твір про стовп Давида, на якому він писав Псалтир і кидав листи на море: не святі потонули, а святі плавали. Ангели зібрали ті листи та й понесли до Бога, а Бог перечитав їх і сказав передати людям [1: 169].

Ці листи набули популярності в народі, побутовали в численних варіантах. Безперечно, народ зводив християнські легенди й перекази до рівня свого наївного розуміння й узвичаєних уявлень. Біблійні образи набували національного характеру, «одягалися» в український антураж, усі події відбувалися на національному тлі. Збереглося найголовніше: релігійно-повчальний зміст.

Навіть на початку ХХ ст. в Україні й Росії поширювалися так звані «ієрусалимські» листи – «Сон Пресвятої Богородиці», «Наука Господня», «Список Ієрусалимський» та інші. Ось як, наприклад, можна пояснити їхнє походження: «Во святому граді Єрусалимі, в одній святій церкві був слишаний в небі глас самого Господа Ісуса Христа»; «Лист знайдений на горі Оливній перед образом св. Архістратиґа Михаїла, написаний золотими словами. Хто хотів прочитати, тому сам відкривався» [1: 169].

Який же зміст цих чудотворних листів? «Наука Господня» і «Згорток Ієрусалимський» мають лише повчальний характер. У них сам Господь наказує християнам усі неділі й свята ревно святкувати, у церкву ходити, ніякої справи не робити, милостиню давати, батьків своїх поважати, у середу й п'ятницю поститися. Власливо, мова йде про встановлення православних церковних звичаїв самим Христом

Богом. Тому великий гріх матиме кожний, хто їх порушує. Сам Бог докоряє невірним за пристрасне життя, вимагає каяття, заповідає майбутні страшні покарання грішникам – хвороби, голод, стихійні лиха. Усе це свідчить про глибоку релігійність народу і його шанобливе ставлення до Божих заповідей.

Донедавна такі листи розповсюджувалися й у Росії. Один із них мені надіслала Олександра Іпполітова. Це святий лист із колекції Етнографічного музею «Прялиця» МОУ середньої загальноосвітньої школи № 1 міста Вітегри Вологодської області.

№ 134. Сон Богородиці і Святий лист.

Дедова Олена Василівна, 1912 р. н., с. Матенжа, Анхімовський с/с Вітегорського р-ну Вологодської області. Не відомо, чи писала цей лист сама О. В. Дедова, чи він їй тільки належав.

Півустав (чорнило, ініціали – червоний олівець), 14,3x20,3 см, 12 л.

Зошит, у якому написаний «лист», імовірно, з кінця 1960-х років. Видно на останньому листку Держстандарт із останньою цифрою 67.

Перефотографувала його в музеї «Прялиця» під час етнологічної експедиції Російсько-французького центру історичної антропології ім. М. Блока РГДУ (керівник – д-р філол. наук, професор. А. Л. Топорков) у липні 2006 р. О. Б. Іпполітова. Подаємо цей лист в українському перекладі:

«СВЯТИЙ ЛИСТ.

Цей лист знайдено в Київській печері. Написано цей лист золотими літерами. Тому, хто цей лист хотів би читати, він сам відкривався, сам закривався.

Во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь. Так говорив Ісус Христос, ізбавитель гріхів. У святкові дні не працюйте, проводьте їх веселіше, щоб ви піднялися в царство небесне. Якщо ви це все не будете виконувати, покараю вас вогнем, блискавкою, градом. Ісус Христос сказав: мати супроти дочки, отець супроти міста, боярин супроти доньки, мати супроти батька, син супроти матері, брат супроти брата, місто супроти міста, боярин супроти боярина. Панове! Я за саму неправду, якщо ви працюєте в недільні дні, покараю вас градом, мечем і нападу на вас, судити вас буду на страшному суді, буду у двох верстових стовпах. Від усякої війни ви тепер не покарані, вам молодим і старим у церкву ходити, покайтеся в гріхах ваших, не осуджуйте їх, давайте читати, переписувати, тоді не будете мати стільки гріхів, як на небі зірок, у морі піску, на землі трави, всі буде відпущено царством небесним; хто має цей лист при собі, той не підпустить ніякого нещастя, лист цей збереже від усіх неприємностей, від усяких ворогів, грабіжників, гострого меча. Хто цей лист збереже, збережеться від видимого і невидимого нещастя, хто цим словам вірить, тому цей лист треба прив'язати на шию, і стріляти будуть не попадуть; так говорив Ісус Христос, Во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь. Хто вірить цьому листу, ніколи не зазнає нещастя і тілесних покарань; Господь Дух Святий буде завжди мені в поміч, щоб ніхто одним ударом не міг звалити в сиру землю, і буде завжди позбавляти від усяких бід і нещасть.

Нещасливі дні

Січень – 11, 15, 17

Лютий – 8, 16, 17

Березень – 1, 3, 13

Квітень – 1, 3, 12, 1

Травень – 1, 3, 17

Червень – 1, 3, 1

Липень – 1, 13, 17

Серпень – 8, 10, 11

Вересень – 10, 12, 15, 20

Жовтень – 11, 15

Листопад – 1, 4, 17

Грудень – 1, 7, 17

У ці дні, хто захворіє, рідко виздоровлює; діти, які народяться у ці дні, нещасливі; люди, які одружуються в ці дні, не живуть. [...] Діти, які вмирають у ці [дні – І. К.-Ф.], то страшною смертю Т, А, Д, Е, Н, М, Е, К, І, Д, К, О, Ж, А, Т, Т, Т, М, В.

В [якомусь – І. К.-Ф.] місті Франції одному солдатові присудили відрубати голову, але зробити нічого не могли; коли солдат показав їм цей лист літерами, то спасав Господь Б, А, І, Ю, К, В, Д. І тоді граф наказав написати [лист – І. К.-Ф.] для себе. Якщо в кого потече кров із носа, то цей лист [нехай – І. К.-Ф.] прикладе до носа, і крововилив перестане; хто не вірить, випробуйте на досліді: візьміть ногу вколить стільки, щоб потекла кров, прикладіть лист, і кров не потече. Святий лист для всіх може [допомагати – І. К.-Ф.]. Ісуса Христа розіп'яли, хто носить цей лист із дому в дім, завжди буде щасливий. Загадайте на місці Анфілемінева навіки віків. Амінь.

СВЯТИЙ ЛИСТ.

Святий лист знайдено в Київській Печерській Лаврі за іконою Божої Матері; хто цей лист хотів би читати, тому він сам розкривався і потім також закривався і повертався в Гошеладський собор, у ньому є образ Святого Архітротеля Михаїла, з котрим він живе і написаний. Тим же Ісусом Христом, сином Матері поціловано, що дні воскресіння вишановувати, як святе діло також на служіння Богу, бідних не забувати, злиденних нагороджувати, щоб допомогли виправити свої гріхи; якщо не буде виправлено, що Я наказую, то буду карати градом, вогнем, сушею, червами, одного зроблю земною калікою; не творіть у суботу ввечері беззаконня, по неділях не працювати, у дні свят [йдіть – І. К.-Ф.] у церкву Богу молитися, тому що ви багато згрішили переді мною; якби не Матір моя, яка молиться за вас, то я давно покарав би вас; хто не буде імені мого закликати, батька та матір шанувати і в листа не буде вірити, то та людина буде проклята і горітиме диким вогнем; а хто цей лист буде читати і переписувати, давати один одному, розказувати, то та людина хоч і мала би стільки гріхів, скільки зірок на небі, піску в морі, трави на землі, все буде [їй – І. К.-Ф.] прощено, і [матиме – І. К.-Ф.] чудового і частого відвідування, швидко отримає прощення; а хто цей лист візьме на війну, то ворогів буде перемагати і всіх людей; а хто лист буде мати при собі, то та людина отримає від Господа Бога царство небесне. Амінь».

У моєму розпорядженні майже 30 «листів щастя» й понад 10 таких СМС. Їх можна поділити на кілька типів:

- листи звичайні;
- листи з візуальним рядом;
- листи в картинках;
- відеофільми.

Найбільше листів із візуальним рядом, імовірно, їх охочіше надсилають і зберігають. Цікаво, що СМС-повідомлення теж бувають із картинками. Найбільш повна структура листа така: назва; текст повідомлення; попередження, що лист треба відіслати.

Назви листів щастя завжди дещо філософські: «Білка справедливості!», «13 фраз про життя», «Поема, що несе щастя», «Tantra Totem», «Мудрі поради», «Урок метелика», «Цей жовтогарячий лист гарного настрою», «Для розумних жінок». Назви мають тільки електронні листи, СМС-повідомлення назви не мають. Іноді лист починається звичайним молодіжним вітанням: «Hello, Iryna Koval-Phuchylo», «Здрастуйте, Коваль-Фучило».

Тексти повідомлень різноманітні, але все-таки їх можна поділити на такі найпоширеніші теми:

- веселі листи;
- листи про життя;
- листи про кохання;
- грошові листи.

Кінцівки листа, попередження, що його треба відіслати досить різноманітні: від строгих наказів надіслати й попереджень, що відбудеться погане, а якщо ні,

то, і навпаки: буде дуже добре, якщо надіслати, до відсутності такого наказу. Таке закінчення листів дещо ріднить їх із замовляннями, де теж є формули на зразок: я щось роблю, тому повинне відбутися те-те: *Якщо ви не надішлете це як мінімум 5 людям... Словом, краще надішліть, і буде вам щастя! Good Luck.*

У більшості випадків люди розсилають ці листи. Містично налаштоване суспільство, його громадяни, вірять, що це дійсно спрацює. Найбільш популярні «листи щастя» серед дівчат віком до двадцяти п'яти років, особливо це стосується СМС-ок, оскільки дуже часто їх розсилання обіцяє добрі стосунки з коханим. Звідси популярний образ ангела, характерний і для електронних «листів щастя», і для СМС.

Багато листів дуже яскраві, вони сприяють гарному настрою, їх хочеться розіслати друзям.

Серед листів чимало веселих листів. Вони найпопулярніші. У мене є кілька листів, де не сказано, що їх треба розсилати, але я їх одержала через розсилання. Це найбільш смішні листи («Якби чоловіки виховували дітей»), із яскравим візуальним рядом, або гарні фотографії (картини на асфальті, картини з рослин, замки з льоду, природа).

Як виникають ці листи? Імовірно, хтось збирає гарні фотографії, виникає бажання показати їх ще комусь. Чому так відбувається? Спрацьовує механізм передачі інформації. Це приблизно так само, як розповісти анекдот.

Можна стверджувати, що листи мають риси фольклорного тексту. По-перше, автор листів невідомий. У деяких листах так і сказано: *«Походження цієї поеми невідоме, але вона приносить щастя тим, хто її поширює»*. По-друге, їх варіативність. Так, «Tantra Totem», «Мудрі поради» дуже схожі за змістом, але відрізняються візуальним рядом. Фольклорний і спосіб передачі, хоча він змінений у сучасних умовах електронного зв'язку.

Різноманітний жанровий склад «листів щастя». Це вторинні форми жанрів, трансформовані форми листів. Найбільш поширені анекдот, поема, прислів'я й приказки, діалоги, молитви, поеми, вірші, міні-фільми.

Характерною ознакою електронних листів є бажання подолати письмовий текст. У багатьох листах текст з'являється не відразу, а слово за словом, начебто хтось виголошує його. Дуже часто перед появою слів настає пауза й багато чого іншого.

Можна висловити припущення, що ці листи інтернаціональні. Деякі респонденти стверджували, що вони надходили їм англійською мовою. Мені теж надіслали один такий лист. Очевидно, хтось перекладає листи, роблячи їх доступними для інших. Подоланню державних і національних кордонів сприяє Інтернет і електронна пошта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Драгоманов М. Малорусские народные предания и рассказы. – Киев, 1876.
2. Іваннікова Л. Образ Єрусалима в українському фольклорі // Матеріали до української етнології. – 2002. – Вип. 2 (5).

Додаток

«ЛИСТИ ЩАСТЯ»

Пропоную увазі читачів деякі «листи щастя» без візуального ряду. Всі російськомовні тексти, крім останнього, подаємо в українському перекладі. «Листи щастя» № 6-11 є SMS-повідомленнями.

№ 1

Життя коротке – порушуй правила – Прощай швидко – Цілуй повільно – Люби щиро – Смійся нестримно. І ніколи не шкочуй про те, що змусило тебе посміхнутися. Відправ це повідомлення всім, кого любиш і не хочеш утратити в 2007, навіть якщо це буду я... – Якщо тобі повернуться 3 повідомлення, то ти – великий друг.

№ 2

Це послання було відправлено тобі, бо ти мій друг (подруга), я тебе дуже люблю, і воно принесе тобі щастя в коханні. Першопочаткове повідомлення було надіслано Dwight House Riv. Воно вже 9 разів обійшло світ. А тепер твоя черга його отримати. Любов відвідає тебе через 4 дні після того, як ти прочитаєш це послання, за умови, що ланцюг не буде перерваний. Якщо ти відправиш це повідомлення як мінімум 10 своїм друзям, у твоєму житті відбудуться дивовижні зміни, ти можеш навіть не вірити в це. Це працює як величезна піраміда думок багатьох людей. Твоє особисте життя зміниться на краще, і ти знайдеш дійсно гідну людину, вірніше він (вона) знайде тебе! Отже, не залишай послання собі «на пам'ять», ти повинен переслати його протягом найближчих 69 годин. І ти побачиш, що відбудеться через 3 дні. Побачиш, навіть якщо не забобонний! Скопій цю посилання і відправ друзям!

www.urlskit.com/love/

№ 3

Hello, Iryna Koval-Fuchylo

СЬОГОДНІ ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ РОЗПУСТИ! ЯКЩО ТИ НЕ ПОРАДУЄШ ЦІЮ НОВИНОЮ МІНІМУМ 9 ЛЮДЕЙ, ТОБІ 7 РОКІВ НЕ БУДЕ ЩАСТИТИ З ЦІЮ СПРАВОЮ. ТЕКСТ ПОВНІСТЮ ПЕРЕВІРЕНИЙ. ЧЕРЕЗ 4 ДНІ ТОБІ ХТОСЬ ОСВІДЧИТЬСЯ В КОХАННІ, ХТО ПО-СПРАВЖНЬОМУ ЛЮБИТЬ ТЕБЕ! НЕ ПЕРЕРИВАЙ ЦЕЙ ЛАНЦЮГ! (назад не можна).

№ 4

Здрастуйте, koval-fuchylo.

Відправ це повідомлення пацанам із району і мені теж.

Якщо 3 повернуться назад, то цієї осені ти купиш собі новий спортивний костюм.

Сьогодні опівночі ти відпрацюєш в тролейбусі мАбілу Нокія 8600 (у металевому корпусі).

Добре відбудеться з тобою завтра в ПТУ на другій парі, але якщо ти обірвеш ланцюг, втрапиш барсетку, кепку і чотки! Якщо ти пошлеш 25 чітким пацанчикам, то через 19 хвилин тобі зателефонує дільничний і скаже, що тебе зняли з обліку.

№ 5

8 angels are sent 2 you

You must send them to 8 people including me

In 8 minutes you will receive something you have long awaited.

Have faith!

Have a good day.

№ 6

Пограємо? Відправ мені чоловіче ім'я, а це СМС 5-ом подругам. Якщо тобі повернуться 2 однак. імена, так будуть звати твого хлопця. А не відправиш – забудь про будь-якого!».

« ** **

* * *

* для тебе [серце із зірочок – І. К.-Ф.]

Відправ усім, які заслужують щастя, і мені. Якщо 3 повернуться, то цієї зими ти будеш із коханою людиною!

№ 7

Опівночі людина, яку ти любиш, зрозуміє, що кохає тебе. Добре відбудеться завтра; якщо ти обірвеш цю мережу, втрапиш щастя на 10 років. Відправ це СМС 5 людям. Це все правда, одна дівчина не відправила і втратила маму. Надішлеш 10 людям, то через 19 хвилин зателефонує кохана людина. Назад дороги немає.

№ 8

Нехай ангел хоронитель допомагає тобі, коли твої крила опустяться вниз. Передай це СМС 5 добрим людям і дивися, що буде через 4 дні. Переривати не можна (вирішує всі проблеми, обов'язково відішли).

№ 9

Скажи тихенько «Ісусе, люблю тебе, потребую тебе, прийди зараз у моє серце». Розішли 5 дорогим людям, і в 2007 році чекай дива. Не ігноруй – станеться погане.

№ 10

Є 20 маленьких янгеляток. 10 сплять на маленькій хмаринці, 9 граються, а найсолодше янгелятко читає в цей момент СМС. Надішли це СМС 10 людям, яких ти любиш. І якщо я належу до них, надішли й мені. Якщо 5 повернуться назад – завтра одна людина, яку ти любиш, зробить тобі сюрприз (це правда).

№ 11

Вставай, Україно, вставай вже до бою, поки бандюки не керують тобою, бо прийде до влади Яйце дурнувате, моді Україні ніколи не встати. Надішли далі, якщо тобі не байдужа доля Неньки-України.

Такі СМС надсилали в 2004 р. під час Помаранчевої революції.

«Chain Letters» of the 21st Century

Iryna KOVAI-FUCHYLO

The material for writing the article consists of 30 letters of happiness and over 10 similar SMS, which can be divided thematically into several types: ordinary letters, letters of visual range, messages in pictures, and videos. Most letters are those of visual range, SMS messages also occur with pictures. The most complete structure of the letter includes the following components: title, text of the message, and a warning that a letter must be sent. According to the researcher, these pieces bear features of folklore texts, they are characterized by anonymity and diversity. The mode of their existence is also folkloristic, they have, however, been subject to some changes owing to the current conditions of electronic communication. Among the versatile letter genres, the most common are: anecdote, poem, proverb, saying, dialogue, prayer, verse, mini-movie. Characteristic features of e-mails are the desire to overcome the written text and their international character.

Key words: «chain letter», SMS message, version, existence, genre, anonymity, diversity.

«Письма счастья» XXI века

Ирина КОВАЛЬ-ФУЧИЛО

Материалом для написания статьи послужили 30 «писем счастья» и более 10 СМС, которые тематически можно разделить на несколько типов: письма обычные, письма с визуальным рядом, письма в картинках, видеофильмы. Наиболее частотны среди них письма с визуальным рядом. СМС-сообщения также бывают с картинками. Структура письма включает в себя следующие составляющие: название, текст сообщения; предупреждение, что письмо необходимо отправить. По мнению исследовательницы, подобного рода тексты можно квалифицировать как фольклорные, поскольку для них характерны такие черты как анонимность и вариативность. Фольклорным является также способ их бытования, хотя он и претерпел некоторые изменения в соответствии с современными условиями электронной связи. Среди разнообразных по жанру писем наиболее распространены анекдот, пословица, поговорка, диалог, молитва, поэма, стихотворение, мини-фильм. Характерными чертами электронных писем является стремление преодолеть границы письменного текста, а также их интернациональный характер.

Ключевые слова: «письмо счастья», СМС-сообщение, вариант, бытование, жанр, анонимность, вариативность.

Стаття надійшла до редколегії 16.08.2010

Прийнята до друку 21.09.2010